

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Szent István Campus

Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet

Vidékfejlesztési agrármérnöki alapképzési szak

**Jász-Nagykun-Szolnok vármegye szántóföldi
növénytermesztésének területi gazdasági elemzése**

Belső konzulens:

Dr. Káposzta József

Egyetemi tanár

Belső konzulens

intézete/tanszéke:

Vidékfejlesztés és

Fenntartható Gazdaság Intézet

Vidék- és Területfejlesztési

Tanszék

Készítette:

Vincze Zsolt

Gödöllő

2024

**MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM
VIDÉKFEJLESZTÉS ÉS FENNTARTHATÓ GAZDASÁG INTÉZET
VIDÉK- ÉS TERÜLETFEJLESZTÉSI TANSZÉK**

VINCZE ZSOLT

**JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK VÁRMEGYE SZÁNTÓFÖLDI
NÖVÉNYTERMESZTÉSÉNEK TERÜLETI GAZDASÁGI ELEMZÉSE**

A Szakdolgozatom témájának Jász-Nagykun-Szolnok vármegye szántóföldi növénytermesztésének területi gazdasági elemzését választottam. A téma rendkívülien közel áll hozzám, mert egészen hetedik esztendőm óta foglalkozok a szántóföldi növénytermesztéssel és Jász-Nagykun-Szolnok vármegyéhez tartozó Szajol településén élek.

A kutatásom fő kérdései közé tartozott, hogy hogyan változott az egyes növényeknek a betakarított területe, terméseredménye és az általuk elérhető gazdasági eredménye a vármegyében. Célként tűztem ki, hogy a vármegye területén kielemezzem az öt legnagyobb arányba termesztett szántóföldi növényt és a kapott eredmények alapján következtetéseket és javaslatokat tegyek a fenntartható gazdálkodásra vonatkozóan.

Kutatásom kezdetét egy rövid történelmi áttekintéssel kezdtem, hogy honnan is ered a szántóföldi növénytermesztés, hogyan vált szerves részévé a társadalomnak, miként alakította a gazdaságot valamint, hogy hogyan formálódott az évszázadok alatt. Az eredmények véleményem szerint pozitívnak tekinthető.

Több történelmi feljegyzés is bizonyítja azt a tényt, hogy a szántóföldi növénytermesztésnek jelentős gazdasági alakító tényezője volt. A kezdetleges eke megjelenése a nyomásgazdálkodással (2 később 3 nyomás) párosulva köszönhetően többet tudtak termelni és ez által növekedett a népesség. A következő fordulópontot Magyarországon a dualizmus kora hozta, amely során a folyókat szabályozni kezdték, vetésforgót vezettek be, szorgalmazták a fajtanemesítést, valamint műtrágyázni kezdték el a területeket. Ezeknek az innovációknak a következtében ismét növekedett Európa népessége. A gazdaság itt még erősen mezőgazdaságra alapozott.

A dualizmus kori gazdasági fejlődések következtében az ipar is egyre nagyobb teret hódított, amely össze is kapcsolódott a mezőgazdasággal. A folyamatosan fejlődő gazdaság következtében újabb és újabb gépek és eszközök jelentek meg a mezőgazdaságban. Ennek következtében a munkák kevesebb kézi erőt igényeltek, az időbeniségnek köszönhetően javult a hatékonyság és a termelékenység.

A világháborúk utáni időszakokban nehézségekkel küszködött a mezőgazdaság. Addigi kutatási és kísérleti eredmények váltak semmivé a háborúk alatt. A II. Világháborút követően megszüntették a nagybirtokokat és a területek nagy részért földosztással szétaprózták, kisebb részük állami tulajdonba került. Az állami tulajdonban lévő területekből kísérleti gazdaságokat szerveztek vagy tanüzemi célokra szakképző iskolák számára átadták. A számottevő személyi és anyagi veszteségek miatt az érdemi munka csak hosszú évek múltával indulhatott meg.

1955-ben tájintézeteket alakítottak ki, amelyek a nemesítési, a növénytermesztési, és a talajjavítási kutatások szorgalmazta. A tájintézetek kialakítása sikert hozott és komplex feladatokat, anyagi támogatást és egyes intézetek új nevet is kaptak. 1980-as évekre megkezdődtek a biotechnológiai kutatások és kísérletek is.

Az 1989-1990-ben bekövetkező rendszerváltás a növénytermesztési kutatásokat sem hagyta érintetlenül. A 2-3 éves pályázati feltételek csak 2-3 éves lehetőséget kínáltak és oly szinten

kedvezőtlenek voltak, hogy saját bevételekre és a siker reményében már kész kutatási eredményekre volt szükség.

Az ezredforduló után a beruházások az 1980-1989-es 10-11%-ról 3%-ra esett vissza az ágazatba. Teljesen felborult a termelési szerkezete, a növénytermesztés és az állattartás arányának harmóniája felborult, a gabonatermesztés erősödött az állattenyésztés gyengült. A leegyszerűsödött termelési struktúra miatt visszaesett a munkaigényes ágazatok aránya, ez legfőképpen a gyümölcs- és szőlőtermelést érintette. Az EU-s szükségletek következtében nagy volumenben gyarapodott az ipari növények vetésterülete.

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye Alföld és Észak régióhoz tartozó vármegyéje. A vármegye a 9 db járásával Magyarország 8. legnagyobb vármegyéje, amelynek területe az ország 6 %-át jelenti. A tökéletes síksága és jó minőségű termőtalajai kedveznek a szántóföldi növénytermesztésnek, azonban az éghajlati adottságok erős megpróbáltatások elé állítják a termelést. Erőssége a vármegyének a rajta áthaladó Tisza folyó és nagyobb holt ágai, amelyek a közelében lévő területek mikroklimájára kedvező hatással vannak. Megközelíthetősége a vármegyének közútról és vasútról egyaránt lehetséges. A jól kiépített közúti és vasúti hálózata kedvez a logisztikai feltételeknek.

A vármegye 77,1 százaléka tartozik mezőgazdasági területek közé, amelynek 67,5 %-a szántó terület, amely 376.801 ha-t jelent. A mezőgazdasági területeknek legnagyobb hányadának hasznosítása hosszú idők óta szántóként történik.

Kutatási munkám során a Központi Statisztikai Hivatal, az Agrárközgazdasági Intézet Weboldalának adatait, valamint személyes megkeresésre a Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Kormányhivatal Agrár- és Vidékfejlesztést Támogató Főosztály Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Normatív Támogatások Kérelmezési Osztályának vezetőjétől megkapott fajlagos támogatási összegeket tartalmazó adatbázisát használtam fel.

Az alap adatokból (időben közel azonos) termelési időszakokat hoztam létre. Az időszaki csoporthoz tartozó értékek átlaga képeztek az időszakhoz rendelt értéket. Az időszaki csoportok lehetővé tették, hogy konklúziókat vonjak le a nyers adatokból a termésterületeket, a terméseredményeket és a jövedelemezőséget illetően. A 2022-es évet egy külön vizsgálati csoportba helyeztem, melyet az aszályos időszak és a kiugró felvásárlási árak indokoltak. A rendelkezésre álló adatok alapján Excel program segítségével átlagokat számoltam és táblázatos, valamint diagrammos kimutatásokat készítettem, melyeket kellő alaposággal elemeztem.

A terület 5 legjellemzőbb szántóföldi növénye a gabonák közül a búza, az árpa, a kukorica, az olajos növények közül pedig a repce és a napraforgó. A vizsgált növények betakarított területének arányában a legnagyobb változás a búza és a napraforgó esetében tapasztalható, majd őket követi a kukorica, árpa és a repce. A búzafajok betakarított területének átlaga 30,6 %, az árpáé 8 %, a kukoricáé 12,3 %, a repcéé 4,8 % és a napraforgóé pedig 22,1 %.

A vizsgált búzafajok esetében megállapítást nyert, hogy a képezett időszakokban a durumbúza és tönkölybúza egyre nagyobb arányt képvisel a búza fajok betakarított területében, együttes aránya a korábbi 2 %-ról közel 10 %-ra növekedett. Az árpafajok esetében pedig egy ellentét mutatkozik meg, mégpedig a tavaszi árpa vetésterülete egyre inkább csökkenésben van és szinte az őszi árpa átveszi helyét az árpafajok között. A vizsgált kapásnövények betakarított területét illetően a kukorica fokozatosan szorul visszafelé, így a napraforgó betakarított területe elérte a 2/3 arányt. A vizsgált olajos növényi csoportban a napraforgó a legjelentősebb olajos növény a vármegye területén. A napraforgó jelentősége kapásnövények és az olajos növények esetében is jelentősnek tekinthető a területen.

A búza betakarított területének jelentős csökkenése figyelhető meg, azonban a napraforgóé egy folyamatosan növekvő tendencia mutat. A repce aránya országos viszonylatban is alacsony, amely véleményem szerint az éghajlati viszonyokra és termesztéstechnológiára vezethető

vissza. Az árpa arányának kis mértékű növekedése feltételezhetően a kisebb kockázatvállalásra vezethető vissza.

A vizsgált növények esetében jelentősen növekedett az egy hektáron elért hozama a 2009-2012-es időszakhoz képest a 2019-2021-es időszakra. A búza 2,063 t-val, az árpa 2,607 t-val, a kukorica 2,213 t-val, repce 0,783 t-val, a napraforgó pedig 0,708 t-val növekedett. Az utóbbi időszakban az egy hektáron elért termésátlag a búzából 4,257 t, az árpából 4,336 t, a kukoricából 5,062 t, a repceből 2,368 t, a napraforgóból pedig 2,388 t. Az időszaki százalékos növekedés egyre kisebb értéke következtében a vármegye vizsgált szántóföldi növényei a maximálisan elérhető hozamokhoz közel jár a jelenleg alkalmazott termesztéstechnológiákkal, azonban további kutatással, fejlesztéssel és innovációkkal van lehetőség az elért hozamokat fokozni.

A 2009-2012-es időszakhoz képest a 2019-2021-es időszakra jelentősen megnövekedett a növények termelési költsége, A búza 119 %-kal, az árpa 148 %-kal, a kukorica 112 %-kal, a repce 92 %-kal a napraforgó pedig 85 %-kal, amelynek következtében a nyereségi indexek jelentősen csökkentek. Az időszaki szélsőségesen változó termelési költségek növekedése pedig kockázatosabbá tettét a termelést a területen. A 2013-2015-ös időszak óta szinte stagnáló elérhető nyereségek folyamatosan csökkentik a növények időszaki nyereségi indexét. A vizsgált növények együttes átlagának nyereségi indexe a korábbi 35 %-os értékről a 25 %-hoz közeli érték felé tart.

Véleményem szerint a vármegye a vizsgált növények esetében a jelenlegi termesztéstechnológiákkal kezdi elérni a maximális terméshozamokat.

Ahhoz, hogy Jász-Nagykun-Szolnok vármegye a fenntartható szántóföldi növénytermesztés pályájára tudjon állni szükségesek a kutatási, fejlesztési és innovációs programoknak a támogatása.